

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Dr. Öğr. Üyesi
Coşkun KUMRU

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5852-6855>

Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve
Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih
Bölümü,
ckumru@pau.edu.tr

Yüksek Lisans Öğrencisi
Gizem DOĞAN

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0730-0962>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk
İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,
Gizemm__96@hotmail.com

Başvuruda bulundu.

Applied

Eser Geçmişi / Article Past: 16 Mayıs / May 2025

Kabul edildi.

Accepted

27 Mayıs / May 2025

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1700464>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Kırım'ın Bağımsızlık Hafızası: Emel Mecmuası'nın Millî Dayanışma Ve Kimlik İnşasındaki Rolü

*The Memory of Crimea's Independence: The Role of Emel
Journal in National Solidarity and Identity Construction*

ATIF: KUMRU Coşkun, DOĞAN Gizem, "Kırım'ın Bağımsızlık Hafızası: Emel Mecmuası'nın Millî Dayanışma Ve Kimlik İnşasındaki Rolü, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 11/2, (Haziran 2025), s. (261.278)

CITE: KUMRU Coşkun, DOĞAN Gizem, "The Memory of Crimea's Independence: The Role of Emel Journal in National Solidarity and Identity Construction", *Journal of History and Future*, 11/2 (June 2025), pp. (261.278)

Öz

1930 yılında yayın hayatına başlayan Emel Mecmuası, Kırım millî bağımsızlık mücadelesinin yanı sıra muhaceretteki Kırım Tatarlarının sesi ve temsilcisi olmuştur. Emel Mecmuası, zaman içerisinde Kırım Tatar millî kimliğinin muhafazası noktasındaki çabaları ve diasporadaki etkisi itibarıyla müstesna bir konuma sahip olmuştur. Mecmua, sadece bir yayın organı olmakla kalmamış, aynı zamanda Kırım Tatarlarının bağımsızlık ülküsünü ve kimlik mücadelesini yaşatan bir işlev görmüştür. Kırım Tatarlarının millî bağımsızlık davası ve kimlik inşası sürecinde, Kırım Kurultayı'nın toplandığı 1917 yılı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Mecmuada aktarılan bağımsızlık gününe dair kutlamalar, halkın tarihsel birliğini pekiştirmenin yanı sıra Kırım Tatar kimliğinin korunması yolunda önemli bir adım olmuştur. Mecmuada yer verilen konferans ve anma yazılarında, Kırım'ın kadim zamanlarına dair kesitler sunulurken halkın millî duygularını güçlendirme amacı güdülmüştür. Bu çalışma Kırım Tatarlarının 20. yüzyılın başlarındaki millî bağımsızlık mücadelelerini, Tatar kimliğini koruma noktasındaki çabalarını ve Kırım'ın kurtuluşunun hatırlanmasını Emel Mecmuası üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmamız, Kırım'ın kurtuluşunu ve bu bağlamda gerçekleştirilen anma etkinliklerini yalnızca tarihsel bir anlatı olarak ele almakla kalmayıp, aynı zamanda Kırım Tatarlarının millî kimlik ve kültür inşasındaki önemli rolünü de ortaya koymaktadır. Makalede, Emel Mecmuası'nın sunduğu içerik üzerinden Kırım Tatar halkının millî hafızasının nasıl diri tutulduğu, Kırım'ın kurtuluşunun anılması çerçevesinde millî bilincin tesisi çabaları tartışılacaktır. Çalışmamız sonucunda, Emel Mecmuası'nın yalnızca tarihsel bir anlatı sunmadığı, aynı zamanda Kırım Tatarlarının kolektif kimlik bilincinin ve millî hafızasının inşasında kalıcı bir rol üstlendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte mecmuanın, diasporada yaşayan Kırım Tatarlarını ortak bir istiklal ülküsü etrafında birleştirdiği ve kimlik aktarımına katkı sunduğu ortaya konmuştur.

Abstract

Founded in 1930, Emel Journal became not only the voice and representative of the Crimean Tatars in exile but also a vital platform for the Crimean national independence movement. Over time, Emel Journal attained a distinguished status for its efforts to preserve the Crimean Tatar national identity and its influence within the diaspora. It served not merely as a publication but also as a means to sustain the ideals of independence and the identity struggle of the Crimean Tatars. In the process of the Crimean Tatars' national independence struggle and identity construction, the year 1917, when the Crimean Kurultay convened, marked a significant turning point. Emel Journal not only commemorated the day of independence but also transformed it into a symbol of the people's national solidarity. The conference presentations and commemorative articles featured in the journal aimed to strengthen national sentiments by presenting glimpses into the earlier history of Crimea. This study aims to examine the Crimean Tatars' national independence struggles in the early 20th century, their efforts to preserve Tatar identity, and the remembrance of Crimea's liberation through the lens of Emel Journal. This study not only approaches the liberation of Crimea and the related commemorative events as a historical narrative, but also highlights their significant role in the construction of national identity and culture among the Crimean Tatars. In the article, how the national memory of the Crimean Tatar people is kept alive through the content presented by Emel Journal and the efforts to establish national consciousness within the framework of commemorating the liberation of Crimea will be discussed. The study concludes that Emel Journal does not merely offer a historical account, but plays a significant and enduring role in shaping the collective identity and national memory of the Crimean Tatars. Furthermore, it has been revealed that the journal united Crimean Tatars living in the diaspora around a common ideal of independence and contributed to the transmission of their identity.

Anahtar Kelimeler

Emel Mecmuası, Kırım, Kırım Tatarları, Kırım Kurultayı, Milli Bağımsızlık.

Keywords

Emel Journal, Crimea, Crimean Tatars, Crimean Kurultay, National Independence.

Giriş

Kırım Tatarları tarihsel süreçte millî menfaatlerini muhafaza etme ve geliştirme çabalarını, büyük oranda Rus yönetimiyle uyumlu bir ilişki içinde yürütmüşlerdir. Kırımlılar Devlet Dumalarına katılmış ve çeşitli Müslüman kongreleri düzenlemişlerdir. Ancak Birinci Dünya Savaşı bu durumu değiştirmiştir. Tatarlar bazı kültürel kazanımlarını koruyabilmek ve daha fazla hak elde edebilmek için Rusya ile uyum içinde hareket etmeyi çıkarlarına uygun görmüşlerdir. Ancak Ruslar, Tatarların Müslüman olmaları nedeniyle Türklere destek vereceğinden endişe etmiştir. Osmanlı Devleti'yle yapılan savaş, Rusların bu şüphelerini artırmıştır. Rus yetkililer, Kırım Tatarlarının Osmanlı ile bağlantı kurabileceği yönündeki endişeleri doğrultusunda, onların kültürel ve millî hayatını baskı altına almaya yönelmişlerdir.

1914 yılına gelindiğinde Kırım'daki koşullar, Kırım Tatarlarının kendi imparatorluk geçmişlerinden ve birçok millî simgeden mahrum kalmasına sebebiyet vermiştir. Halkın artık özdeşleşebileceği tek unsur, İsmail Bey Gaspıralı tarafından yayımlanan Tercüman Gazetesi olmuştur.¹ Bu durum, sonraki nesil eğitimcilerin ve millî liderlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. 20. yüzyılın başları, Kırım Tatar aydınları arasında milliyetçi fikirlerin daha güçlü bir şekilde benimsendiği çalkantılı bir dönem olmuştur.² Şubat 1917'de Rus Devrimi'nin patlak vermesi ve Kırım'daki Rus polis sıkıyönetiminin sona ermesiyle, yeraltı Kırım Tatar milliyetçi hücreleri ortaya çıkmıştır. Bu sırada Kırım'ın, Kırım Tatarlarının mukaddes vatanı olduğu fikri, halk arasında geniş çapta ve açıkça yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde Kırım Tatar halkının çoğunluğu Kırım Yarımadası'nı henüz milliyetçi terimlerle kavramsallaştırmamıştı. Yani güçlü bir millî kimlik ve aidiyet bilinci temelinde bir düşünce tarzı geliştirmemişlerdi. Birçok Müslüman köylü için Kırım, sadece Rus İmparatorluğu'nun Tavrida Eyaleti'ydi. Bu durum, milliyetçi grupların ilerleyen süreçte Kırım'daki merkezi otoritenin kademeli olarak çökmesinden faydalanarak Tatar köylüleri arasında nüfuz kazanmalarıyla değişmeye başlayacaktı.

Kırım'ın Kurtuluş Mücadelesi ve 1917 Kurultayı

1917 Şubat Devrimi'nin ardından birçok Tatar milliyetçi lider sürgünden döndü ve 1917 baharında Kırım Tatarlarının faaliyetleri ilk meyvesini verdi. Kırım'daki Tatar köylerinden seçilmiş delegeler, halklarının kaderini belirlemek için Akmescit'te (Simferopol) "*Bütün Kırım Müslümanları Kongresi*" topladı. Bu toplantıda bir *Kırım Müslümanları Geçici İcra Komitesi*

1 Seyit Ahmet Kırımca, "Symbols: The National Anthem and Patriotic Songs by Three Poets", *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*, ed. Edward A. Allworth, Duke University Press, Durham & London, 1998, s. 71.

2 Alan Fisher, *Kırım Tatarları*, Selenge Yay., İstanbul, 2009, s. 118.

seçildi ve komite derhal Numan Çelebi Cihan'ı Kırım Müftüsü, Cafer Seydahmet'i ise vakıf işlerinden sorumlu bir komisyonun başkanı olarak seçti. Çelebi Cihan, Gaspıralı'nın 1914'teki ölümünden önce kurduğu yeni usul okullardan birinde eğitim almış ve Kırım'ın 1783'te Rusya tarafından resmen ilhak edilmesinden sonra seçilen ilk müftüsü olmuştu. Geçici İcra Komitesi, Geçici Hükümet tarafından bütün Kırım Tatar halkını temsil eden yegâne meşru organ olarak kabul edildi. Kırım'a döndüklerinde bu dinamik liderler Kırım Tatarları için *Kurultay* adı verilen daha kalıcı bir yönetim organının teşkil edilmesine yönelik planlar yaptılar.³ Komite, Tatarlar için kültürel özerklik talebinde bulundu. 1917 yılı Temmuz ayında *Kırım Tatar Millî Partisi (Millî Fırka)*, Rus İmparatorluğu'nun federal bir temelde yeniden yapılandırılması amacıyla kuruldu. Partinin kurucuları Türkiye veya Batı Avrupa okullarında yetişmiş genç münevverler idi. Osman Akçokraklı, Ahmet Özenbaşı, Hasan Sabri Ayvaz ön sıralarda yer aldılar.⁴ Bu süreç, aynı dönemde Kiev'de toplanan Ukrayna Merkez Radası'nın çalışmalarına benzer bir şekilde ilerledi. Kırım Tatarları, hedeflerini yavaş yavaş özerklikten tam bağımsızlığa doğru genişlettiler.⁵ “*Kırım Kırımlılar İçin*” sloganı doğrultusunda, Kurultay ve Millî Fırka, Rusya içerisinde özerk bir yönetim birimi olarak çok etnisiteli bir Kırım önerisinde bulundu.⁶

1917'deki ilk yeni Kurultay, tarihî sürekliliği ve siyasi iddiaları önemli ölçüde simgeleyen bir ortam olan Bahçesaray'daki Han Sarayı'nda gerçekleşmiştir. Kasım 1917'de üç yeni kültürel kurumun açılış töreninde -Ulusal Müze, İsmail Gasprinskiy Pedagoji Enstitüsü ve Ulusal Sanat Okulu- o zamanlar Kırım Tatar Hükümetinin başkanı olan Çelebi Cihan önemli bir konuşma yapmıştır.⁷ Kurultay'ın açılış amacını “*Kırım Müslümanlarının kendi kanunlarını kendilerinin oluşturması gerektiği*” sözleriyle açıklayan Numan Çelebi Cihan, bu kurumun Türk tarihinde köklü bir geçmişe sahip olduğunu ve adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Kurultay'ı, Kırım'daki farklı milletleri bir araya getirip uyumlu bir bütün oluşturmayı amaçlayan bir girişim olarak tanımlamış, bu milletleri de iş birliğine davet etmiştir. Kurultay ile Kırım'da adaletin sağlanacağını belirten Çelebi Cihan, millî kültürün şiir, sanat ve ticaretle birlikte Kurultay ruhuyla yaşatılacağını ifade etmiştir. Gök Bayrağın her yerde özgürce dalgalanacağına duyduğu inancı dile getirmiştir.⁸ Ona göre milletlerin medeniyetlerini ilerletmek için dört temel unsura ihtiyacı vardı. Bunlar edebiyat, bilim, ticaret ve diplomasi idi. Çelebi Cihan'ın düşüncesine göre

3 Brian Glyn Williams, *The Crimean Tatars: The Diaspora Experience and the Forging of a Nation*, Brill, Leiden & Boston & Köln, 2001, s. 338-339.

4 Alexandre Bennigsen, Chantal Lemerrier-Quelquejay, *Step'de Ezan Sesleri*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 111.

5 Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine*, University of Toronto Press, Toronto & Buffalo & London, 1996, s. 510.

6 Gwendolyn Sasse, *The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2007, s. 44.

7 Sasse, a.g.e., s. 77.

8 Çelebi Cihan, “Kurultay”, *Emel*, sayı 3 (Mart-Nisan 1961), s. 3-5.

Kırım Tatarları son 150 yıldır bunlardan mahrum bırakılmıştı.⁹

Çelebi Cihan, Kurultay'ın açılışını ve amacını vurgularken, Kırım Tatarlarının hem kendi iç nizamını sağlama hem de farklı milletlerle ortaklaşa çalışarak adaletin ve birliğin sağlanmasına yönelik güçlü bir mesaj vermiştir. Konuşmasında, Kurultay'ın Türk milletinin kadim tarihindeki önemli rolünü ve tüm milletler için adalet sağlama misyonunu nasıl üstlendiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

*“Kırım Türk’ü Kırım’ı daha mükemmel daha muntazam bir surette korumak; kendi kanununu, öz nizamını, özü dizmek için kurultay’ını açmaya karar verdi. Çünkü kurultay, o mukaddes kanun heyetidir ki, Türk ırkına asırlarca intizam ve adalet temin etmiştir. Yalnız Türklere değil, onlarla beraber bütün milletlere, hatta bütün cihana böyle saf ve temiz adalet ışıkları serpmiştir. Milletimiz bunu, yalnız kendisi hüküm sürmek için açmıyor. Belki Kırım’da yaşayan bütün milletlerle beraber el ele, baş başa çalışmak için onu açıyor. Milletimiz adaletlidir. O, yalnız kendisini düşünenlerden, yalnız kendi saadetini teminine çalışanlardan değildir. Milletimiz, başka milletleri de kendi omuzuna almaya karar verdi. Milletimiz, siyasi müessese kurbanı değildir. O, içtimai kuvvet askeridir. Milletimiz, bütün eserlerini kurultay ile yapagelmıştır.”*¹⁰

Kırım’daki millî girişimler sadece yerel düzeyde değil, aynı zamanda Rusya’daki siyasal gelişmelerin de bir parçası haline geldi. 1917 yılı boyunca Rusya genelinde artan siyasal karmaşa ve Ekim Devrimi’nin yaklaşması, Kırım Tatar liderlerini de yeni bir yön tayin etmeye zorladı. 1917 Devrimi’ne gelindiğinde, uzun süre biriken düşmanlıklar sonucunda Tatarlar artık Çarlık rejimini devirmeye ve Rus kurumlarını Kırım’dan kaldırmaya hazır hale gelmişlerdi. 1917 Ekim ayında Sovyetler Kongresi, her milletin kendi mukadderatına sahip olması esasını kabul etti. 12 Aralık 1917’de Halk Komiserleri Hükümeti, Lenin’in ve o devrede Milletler Komiseri olan Stalin’in imzalarıyla neşredilen kararnamede *“Rusya’da yaşayan bütün milletlerin müsavat ve istiklallerini; bu milletlerin, Rusya’dan ayrılarak, müstakil hükümetler kurmak hakları da dâhil olmak üzere, kendi mukadderatlarını tayindeki serbestliklerini; millî, dinî bütün imtiyazları, tahditlerin ortadan kaldırılmasını; Rusya’da yaşayan ve azınlıkta kalan halkların muhtariyetlerini”* tanıdığını ilân etti.¹¹ Bununla birlikte Sovyet liderlerinin ulusların kendi kaderini tayin hakkına dair verdiği taahhütlerin fiilen nasıl uygulanacağı belirsizliğini koruyordu. Kırım Tatarları, bu süreci kendileri açısından avantaja çevirebilmek adına siyasi ve askeri teşkilatlanmalarını hızlandırırken, bölgedeki güç dengeleri hızla değişmeye başladı.

9 Kırımca, a.g.e., s. 76-77.

10 Kırım’ın Kurtuluşu Anılması, Emel Mecmuası Matbaası, Emel, sayı 4, t.y., s. 12.

11 Cafer Seydahmet Kırimer, *Rus Tarihinin İnkılâba Bolşevizme ve Cihan İnkılâbına Sürüklenmesi*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1948, s. 70.

1905 Şubat Devrimi ile başlayan siyasi gelişmelerin sonucunda Kırım Tatarları 1917-1918 yıllarında kararlı adımlar atmak suretiyle bir millî mücadele başlatmışlardır. Yeni dönemin başlangıcını teşkil eden ilk aşama, hızla ortaya çıkan millî organizasyonun sonucu olarak Kurultay Hükümeti'nin teşkil edilmesidir. Devrim yıllarının koşullarında, Kırım'da millî bir yönetim iradesinin ortaya çıkmasını, altyapısını geçmişten gelen köklü devlet geleneğine dayandıran, siyasi bilince sahip millî kadroların varlığı sağlamıştı.¹²

26 Aralık 1917 tarihinde Kurultay'da kabul edilen anayasa ile *Kırım Cumhuriyeti* tüm dünyaya ilân edilmiştir. Cumhuriyetin ilânı, Kırım Tatar halkının istiklal mücadelesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Cumhuriyetin kabul ettiği anayasa Rus Devrimi'nden ziyade büyük ölçüde Fransız Devrimi'nin etkisi altında kalmıştı ve aynı zamanda Türk dünyasına özgü devlet anlayışını yansıtıyordu.¹³ Ekim Devrimi'yle birlikte Çarlık Rusyası'nın tarihe karışması, Kırım Tatar münevverlerinin siyasi alandaki faaliyetlerini hızlandırmaları açısından uygun bir zemin oluşturmuştur. Numan Çelebi Cihan ilân edilen cumhuriyetin ilk devlet başkanı ve Cafer Seydahmet Kırimer de Harbiye Bakanı olarak seçilmiştir.¹⁴ Kırimer'in ifadesiyle, "*Millî Hükümet Reisi ve Adliye Vekili Çelebi Cihan'ın liderliğinde kurulan hükümetin en önemli ve kutsal vazifesi Kırım Halk Cumhuriyeti'ni yaşatmaktır.*"¹⁵

Kurultay, kendisini parlamento olarak ilân etmişti. Bu sıfatla Kurultay tarafından alınan en mühim önlemlerden biri de Kırım kültürel özerkliği çağrısında bulunma kararıydı. Ayrıca Çelebi Cihan, Rus hükümeti tarafından 1885'te bu toprakları kontrol etmek için kurulan Vakıf Komisyonu'nun bu geniş mülk üzerindeki kontrolünü kendi otoritesine devretmesini talep etti. Kırım topraklarının kontrolünü yeniden ele geçirme çabası, Çelebi Cihan'ın "*Bu mülkün vergilendirilmesinden elde edilen tüm vakıf mülkleri ve sermaye, Kırım Tatarlarına ait ulusal mülk olarak kabul edilir*" beyanıyla sonuçlandı. Milliyetçiler, Kırım Tatar halkının tamamını, kökleri hanlık döneminin geçmişine dayanan bu eşsiz tarihî mirasın tek mirasçıları olarak görüyorlardı.

Kırım Tatar hükümeti, eski Çarlık ordusundaki Tatar birliklerinin desteğiyle askeri gücünü oluşturdu. Bolşevikler dışındaki Rus gruplarının askeri gücünün zayıf olması, hükümetin işini kolaylaştırdı. Cumhuriyet hükümeti, Kırım topraklarının büyük bölümünü hakimiyeti altına almayı başarmış olsa da Sivastopol'da konuşlanan Bolşeviklerin etkisindeki Karadeniz filosu Kırım'ın farklı bölgelerine asker çıkararak saldırıya geçti. İki taraf arasında yer yer başlayan çatışmalar, 23 Ocak 1918'de Bolşeviklerin Bahçesaray'a ilerlemesiyle savaşa dönüştü. Bu duruma karşı Cafer Seydahmet Kırimer komutasındaki birlikler direniş gösterirken, Çelebi Cihan yönetim işlerini yürütüyordu. Akmesic'te Çelebi Cihan'ın riyasetindeki Kurultay (parlamento) toplantı halinde iken zorla dağıtıldı. Milletvekillerinin pek çoğu öldürüldü. Bolşevikler, barış görüşmeleri bahanesiyle Çelebi Cihan'ı davet ederek tutukladılar. Çelebi Cihan süngüler arasında Akyar'a

12 Kamelya Tekne, *V. Yelagin'e Göre İnkılâp Yıllarında Kırım Tatarlarının Millî Hayâlleri*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2021, s. 25.

13 Edige Kırimal, *Kırım Türklerinin Millî Mücadelesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2023, s. 125.

14 Kırimsar, "Cafer Seyidahmed Kırimer", *Emel*, sayı 65 (Temmuz-Ağustos 1971), s. 34-40.

15 Cafer Seydahmet Kırimer, "Kurultay ve Kırım İstiklâl Davası", *Emel*, sayı 16 (Ağustos 1930), s. 165.

(Sivastopol) götürülerek hapse atıldı.¹⁶ 23 Şubat 1918’de Bolşeviklerce şehit edildi.¹⁷ Sayıca ve silahça üstün olan Bolşevikler, 26 Ocak’ta Bahçesaray’ı, ertesi gün ise Akmescit’i alarak Kırım Tatar hükümetini devirdi ve ilk Bolşevik yönetimini kurdu.¹⁸

1918’de Kırım Cumhuriyeti’nin Bolşevikler tarafından yıkılmasıyla, Kırım Türkleri yeniden esaret altına girdi. Bu dönemin ilk trajik olayı, Millî Hükümet Başkanı Numan Çelebi Cihan’ın vahşice katledilmesiyle başladı ve kısa sürede milliyetçi Türk aydınlarının sistematik olarak yok edilmesiyle sonuçlandı.¹⁹ Bolşevik hakimiyetini kuvvetlendirmeye yönelik olarak yaklaşık 30.000 denizci, piyade ve milisin katıldığı kitle teröründe çok sayıda direnişçi Türk asker ve sivil şehit düşmüş, esir alınan pek çok kişi ise işkenceyle öldürülmüştü.²⁰ Bu süreç Kırım’ı Sovyet yönetimi altına almak için devlet destekli bir vahşeti de içeren uzun bir dönemi kapsamaktaydı.²¹

Kırım Tatarları açısından Kasım 1917’den 1918 Ocak’a kadar süren kısa dönem, 1783’ten beri millî arzularının gerçekleştiği yegâne dönemdir. Kırım’daki ilk Bolşevik idaresi, 27 Ocak’tan Alman İşgal kuvvetlerinin hükümetlerini yıktığı 25 Nisan 1918’e kadar sürmüştür.²² Kırım’ı işgal eden Alman ordusunun idaresi altında Kırım Tatar Millî Kurultayı geçici olarak tekrar toplanma imkanını bulmuş olsa da ittifak devletlerinin yenilgisiyle bu ümitler de ortadan kaldırılmıştır. Nihayet Kasım 1920’de Kırım yarımadasını ele geçiren Kızıl Ordu, Kırım’da kesin olarak Sovyet idaresini tesis etmiştir.²³

Bolşevik yönetimini Kırım’da pekiştirmek için yapılan diğer bir girişimde, Sovyet rejimi tarafından burjuvazi ve anarşistleri ortadan kaldırmak için Çeka’nın^{24*} başkanı Béla Kun görevlendirildi. Kun, Kırım Çeka’sının özel bir bölümünü yöneten Nikolai Bystrykh ile çalışarak Sovyet iktidarına karşı olan muhalefeti yok etmek için faaliyet gösterdi. Kırım Tatarlarının direnişleri o kadar etkili oldu ki, Sovyet rejimi, bir Volga Tatarı olan Komünist lider Sultan Galiyev’i soruşturma yapmak üzere görevlendirdi. Galiyev’in Moskova’daki önerileri, Kırım’ı özerk bir Sovyet cumhuriyetine dönüştürmek ve Kırım Tatarlarını parti ve liderlik pozisyonlarına dahil etmek yönündeydi. Tatar ve Tatar olmayan toplulukların temsilcilerinin katıldığı bir meclisin ardından

16 “Romanya Darü’l-fünunu Türk Talebe Cemiyeti’nin Bir İhtifali”, *Emel*, sayı 6 (Mart 1930), s. 50.

17 Mustafa S. Kaçalın, “Nûman Çelebi Cihan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXIII, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), s. 235.

18 Hakan Kırımlı, “Kırım (Rus İdaresi Dönemi)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. XXV, (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), s. 459.

19 Necip Hablemitoğlu, *Yüzbinlerin Sürgünü: Kırım’da Türk Soykırımı*, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 2004, s. 38.

20 Şengül Hablemitoğlu - Necip Hablemitoğlu, *Şefika Gaspıralı ve Rusya’da Türk Kadın Hareketi (1893-1920)*, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 2004, s. 260.

21 Detaylı bilgi için bkz. İsmail Otar, “Rus Emperyalizminin Kırım Türklerini İmhası”, *Emel*, sayı 47 (Temmuz-Ağustos 1968), s. 14-15.

22 Fisher, a.g.e., s. 173.

23 Hakan Kırımlı, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler (1905-1916)*, TTK Yay., Ankara, 2010, s. 251.

24 * Sovyet Gizli Polisi

Sovnarkom^{25*}, 18 Ekim 1921’de Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin kurulduğunu ilân etti.²⁶ Bu cumhuriyette Kırım Tatarcası da Rusça da resmî dil olmuştu.²⁷

Emel Mecmuası: Kırım Tatarlarının Sesi

Kırım Tatarlarının istiklal mücadelesi, kısa süreli bir başarıya ulaşmışsa da Bolşeviklerin müdahalesiyle son bulmuş, Kırım yeniden Rus esareti altına girmiştir. Ancak söz konusu mücadelenin sadece sahada değil, düşünce ve kültür alanında da yansımaları olmuştur. Bu dönemde Kırım Tatarlarının millî kimliğini ve hafızasını muhafaza etme çabaları doğrultusunda, Emel Mecmuası önemli bir rol üstlenmiş ve onların kültürel miraslarını yaşatmak adına etkili bir platform olarak yapılanmıştır.

1918’de yeniden Romanya’ya ilhak edilen Güney Dobruca’nın eski şehri Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç), Kırım Tatar kültürel hayatının canlı bir merkezi olarak dikkat çekmekteydi. O sıralarda Pazarcık’taki Kırım Tatar nüfusu 20.000 idi.²⁸ Bu dönemde, Pazarcık’taki Kırım Tatar nüfusunun yoğunluğu, pek çok genç aydının bölgedeki milliyetçi hareketleri destekleme çabalarını da etkilemişti. Bu aydın gençlerden biri olan Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal), Bükreş Üniversitesi’nden mezun olduktan sonra 1926’da avukat olarak Pazarcık’ta çalışmaya başladı. Burada yayımlanan çeşitli Türkçe dergilere katkıda bulunmuş, konferanslar vermiş ve Turancılık ile Kırım’daki milliyetçi harekete ilişkin fikirlerini yaymak amacıyla Türk derneklerinin yürütme komitelerinde görev almıştı. Kasım 1929’da Müstecip Ülküsal ve on arkadaşı bir araya gelerek Kırım Tatarlarının millî davasını duyurmak amacıyla bir dergi çıkarmaya karar verdiler. Bu amaçla 1930 yılının ilk günü Emel Mecmuası yayınlandı. Görünüşe göre, Ülküsal’ın Promete Hareketinden Kazan Tatar göçmen lideri Ayaz İshaki ile teması, onu bir dergi çıkarmaya teşvik etmişti. Bu örgüt, Polonya Mareşali Pilsudski tarafından desteklenen ve Sovyetler Birliği’nin esir milletlerinin göçmen liderlerinden oluşan bir oluşumdur. Zira Pilsudski, Sovyetler Birliği’ni Polonya için en büyük tehdit olarak görmekteydi. Bu göçmenlerin çoğunun faaliyetlerinde Turancılık ana çerçeveyi oluştururken, Ülküsal bu örgütle bağlantı kurmak istemiş ve Emel Mecmuasının yayımlanması bu doğrultuda atılan ilk adım olmuştur.²⁹

Emel Mecmuası, 1 Ocak 1930 tarihinde Romanya’da Güney Dobruca’nın Hacıoğlu Pazarcık şehrinde Müstecip Ülküsal ve arkadaşları tarafından yayınlanan bir kültür dergisiydi.³⁰ Emel,

25 * Sovet Narodnykh Komissarov: Halk Komiserleri Konseyi

26 Greta Lynn Uehling, *Beyond Memory: The Crimean Tatars’ Deportation and Return*, Palgrave Macmillan, New York, 2004, s. 35-36.

27 Nadir Devlet, *Millet ile Sovyet Arasında: 1917 Ekim Devriminde Rusya Türklerinin Varoluş Mücadelesi*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2011, s. 185.

28 Dobrucalı, “Dobruca’daki Kırım Türkleri II”, *Emel*, sayı 18 (Eylül-Ekim 1963), s. 17.

29 Filiz Tutku Aydın, *Émigré, Exile, Diaspora, and Transnational Movements of the Crimean Tatars: Preserving the Eternal Flame of Crimea*, Palgrave Macmillan, Cham, 2021, s. 143.

30 Müstecip Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Emel Basımevi, Köstence, 1940, s. 218.

“Edebiyat, bilim, toplum, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda içerik sunan; Kırım Millî Kurtuluş Hareketi’nin sesi ve Kırım halkının bağımsızlık haklarının savunucusu olan aylık bir dergi” olarak yayın hayatına başlamıştı.³¹

Emel Mecmuası, Türkçülük ve milliyetçilik ideallerini benimsemiş, bu değerlerin yayılmasını ve güçlendirilmesini amaçlayan faaliyetler yürütmüştür. Türkiye ve diğer Türk ülkelerindeki kayda değer olayları okuyucularına aktarmış, Türk ve Müslüman dünyasında ortaya çıkan hareketleri tanıtmayı hedeflemiştir. İdil-Ural, Azerbaycan, Türkistan gibi farklı bölgelerin davalarıyla ilgili yayınlarla iş birliği yapmış ve bu yayınları yakinen takip etmiştir. 15 Temmuz 1930 tarihli sayısında özellikle Kırım’ın istiklal mücadelesine destek vereceğini duyurmuş ve Kırım Türklerinin hak ve hukuklarını savunmak için faaliyetlerine devam etmiştir. Mecmua; Türkiye, Polonya ve Bulgaristan gibi ülkelerde yaşayan münevverlerle iş birliği yaparak Kırım Türkleri arasında millî bilinci güçlendirmiştir. Bu çerçevede Kırım Türklerinin tarihine, edebiyatına ve siyasi hedeflerine dair çeşitli yazılar yayımlayarak Kırım halkının esaretten kurtuluşuna dair büyük bir kültürel çaba ortaya koymuştur.³²

1930 yılında yayınlanan 1. sayısında mecmuanın neşredilmesinin nedeni olarak şu satırlara yer verilmiştir:

“Romanya’nın bilhassa Dobruca parçasında yaşayan ve sayısı yüz seksen bine çıkan Türklerin fikir, ilim ve iktisat yolunda, birlikte yaşadıkları vatandaşlarından çok geri kaldıklarını düşünerek bir “mecmua” çıkarmağa niyet ve teşebbüs ettik. Bugün çıkmakta olan Türkçe gazetelerimizin hacim itibarıyla küçük ve mündericat itibarıyla daha ziyade havadisten mürekkep olduklarını gördüğümüzden ilmî, edebî, tarihî ve iktisadî yazı ve münakaşalara müsait ve zemin olabilecek bu “mecmua”nın bir an evvel çıkması lüzumuna nail olduk.”³³

Cafer Seydahmet’e göre Türk-Tatar tarihinin en büyük noksanı fikir hayatına, harsa, layık olduğu değerin verilmemesiydi. Onun ifadesiyle “Tarihimizin askeri kuvvet ve kudreti yanında harsımız ve medeniyetimiz nisbet kabul etmeyecek derecede sönüktü.”³⁴ Bu değerlendirme, Emel Mecmuası’nın yayınlanmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Emel Mecmuasının 1930 tarihli diğer bir sayısında ise şu ifadeler yer almıştır: “Bu mecmua ile yurdumuzun kopmağa yüztutmuş milli matbuat zincirine parlak ve sağlam bir halka ilave edildi.”³⁵

31 Alexandre Petroviç, “Emel Mecmuası Hakkında”, *Emel*, sayı 95 (Temmuz-Ağustos 1976), s. 13-15.; Jacob M. Landau, *Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Hurst & Co. Publishers, London, 1995, s. 82.

32 Müstecip Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yay., Ankara, 1999, s. 152.

33 “İlk Söz”, *Emel*, sayı 1 (Ocak 1930), s. 1.

34 Cafer Seyyid Ahmed, “Emel Mecmuasına”, *Emel*, sayı 5 (Mart 1930), s. 33-34.

35 “Emel Mecmuasına”, *Emel*, sayı 3 (Şubat 1930), s. 18.

Mecmuanın yayın politikası ve amaçları, ilerleyen yıllarda daha da belirginleşmiş ve 1960 yılında yayımlanan bir sayıda şu şekilde özetlenmiştir:

“Millet, şahsî dedikodulardan, istikametsiz ve hedefsiz yaşamaktan bıkmış, kendisine gaye ve fikir yolunda yürümek için bir ışık aramak ve bulmak ihtiyacını duymuştur... Yüce Türk Milletinin yalnız lehçe itibariyle türlü kabile adları altında yaşayan grupları arasında tam bir fikir ve emel birliği doğurarak bütün Türkçülük yapmaya çalışmak; dünyanın muhtelif memleketlerine yayılarak yüksek dağların arkasında, uzun ve geniş suların kıyılarında, çelik süngü sınırların ortasında sarılı kalan milletdaşlarımızın kalpleri ve ruhları ile kalplerimiz ve ruhlarımız arasında sıkı bir bağlantı kurulmasına uğraşmaktır...”³⁶

Mecmua, yayın politikası doğrultusunda yalnızca Türkçülük fikrini geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda Kırım Tatar millî kimliğinin inşasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Emel’in yazarları Dobruca’daki Kırım Tatarlarını daha geniş bir Kırım Tatar ulusunun ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve onları bağımsız bir Kırım ülküsü etrafında birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede, Müstecip Ülküsal’ın şu sözlerinde açıkça görülmektedir:

“Kırım Türkleri nerede olurlarsa olsunlar bir yaşam ya da ölüm mücadelesi içindedirler. Bu, bir bakıma manevi varlıklarını koruma mücadelesinin ötesindedir; bu, fiziksel varlıklarını sürdürme mücadelesidir. Kırım Türkleri bir bütünden koparılan ve dağıtılan parçalardır. Hepsi aynı köke, kültüre ve inanca bağlıdır. Aynı yıkıcı, bölücü gücün zulmü ve sıkıntısını yaşamışlardır. Bu nedenle, hepsi aynı ülkü etrafında birleşmeli ve kutsal kurtuluş ve özgürlük hedefi doğrultusunda birlikte yürümelidir...”³⁷

Emel öncesinde Kırım Tatarları, Hristiyan bir Rus Çarı tarafından yönetilen Kırım’a geri dönmeyi hayal bile edemiyorlardı. Aynı zamanda, Romanya toplumuna entegrasyonu da reddetmişlerdi; bu durum, Rumen kurumlarından ve toplumundan tamamen izole olmalarıyla kendini gösteriyordu. Ancak, Gaspıralı’nın izinden giden bir avuç aydın, Kırım Tatarlarının maruz kaldığı felaketlere karşı farklı bir tutum benimsenebileceğini savunuyordu. Bu süreçte Emel, Romanya’dan Türkiye’ye göçü durdurmaya çalıştı. Eğer göç edilecek bir yer varsa, bunun ana vatan Kırım olması gerektiğini savunuyordu. Ancak bu, geri dönüş mümkün olana kadar Romanya makamlarından azınlık haklarının iyileştirilmesini talep etmedikleri anlamına gelmiyordu. Onlara göre en temel sorun, Kırım Tatar nüfusunun modern eğitimden yoksun olmasıydı. Emel’in yazarları, Gaspıralı’nın benzerini yaptığı gibi Rumen dilini öğrenmeyi ve Rumen kurumlarında eğitim almayı teşvik etmişlerdi. Romanya Müslümanlarını entegre etmeyi umarak, büyük eğitim kurumlarında Müslüman öğrencilere burs sağlamışlardı. Müstecip Ülküsal, Kırım Tatarlarının

36 “Yeniden Çıkarken”, *Emel*, sayı 1 (Kasım 1960), s. 1-4.

37 Aydın, a.g.e., s. 146.

bu fırsatları değerlendirmesi gerektiğine inanan biriydi. Bu şekilde, bağımsızlık günü geldiğinde Kırım’da hizmet verebilecek kadrolar hazır olacaktı. Emel çevresindeki entelektüeller, Romanya, Rusya ve Türkiye’deki diğer Türk-Müslüman topluluklarla ve daha geniş İslam dünyasıyla kültürel iş birliği ve siyasi dayanışmayı savunuyorlar ve uluslararası ilişkilerde güçlü bir birliktelik oluşturmayı hedefliyorlardı. Emel ayrıca, birçok makalede Sovyetler Birliği’ne karşı bir alternatif çerçeve sunuyordu. Bu doğrultuda, Emel Mecmuası sadece entelektüel ve siyasi bir rehber değil, aynı zamanda Kırım Tatar toplumunun geleceğini şekillendirmeyi amaçlayan bir hareket olarak öne çıkıyordu. Tıpkı Gaspıralı’da olduğu gibi, Emel hareketine karşı çıkanların da ana kaynağı, eski nesil muhafazakâr imamlardı. Bu gruptan birtakım kişiler, hareketi zayıflatmak için bazı Rumen yerel liderlerle iş birliği yapmışlardı.³⁸

Emel Mecmuası, Kırım Tatarlarının millî kimlik ve varoluş mücadelesindeki öncü rolünü, devrin zorlu şartlarına rağmen sürdürmeyi başarmıştır. 1930’da yayın hayatına başlayan Emel Mecmuasının ilk dönemi 1940’ta Dobruca’nın Nazi Almanyası tarafından işgaline kadar devam etmiştir. Bu süre zarfında mecmuanın 154 sayısı neşredilmiştir.³⁹

Kırım’ın Kurtuluşunun Anılması: Millî Hafızanın İnşası

Kırım Tatarları’nın millî hafızalarını yeniden inşa edebilmeleri, millî kimliklerini koruma ve dayanışma anlayışları açısından büyük bir öneme sahipti. Bu doğrultuda Emel Mecmuasında tarihî, kültürel ve akademik makaleler ile şiirlerin teşvik edilmesi amaçlanıyordu. Vatan, millî kahramanlar, marş ve bayrak gibi tarihsel ve kültürel semboller, yayınlarda sistematik olarak kullanıldı. Bunlara ek olarak, “samizdat” denilen yeraltı Sovyet muhalif yayınlarının çevirilerine de yer verildi ve diaspora topluluğunun sürgündeki kardeşlerinin durumu hakkında bilgilendirilmesi sağlandı. Muhalif halk gösterilerinin haberleri dolaşıma sokuldu ve vatana dönüş için dilekçeler imzalandı. Diğer taraftan dinî törenler ve halka açık konferanslar bu faaliyetlerin bir başka boyutunu oluşturuyordu. Esir Türkler, 1944 sürgününün anısı, Sovyet Rusya’nın zulmü gibi konular tekrar tekrar ele alınan meseleler arasındaydı.⁴⁰

Hafıza anlatıları, dönemsel kutlamalar, şenlikli canlandırmalar, müzik, yemek, dua içerikli toplantılar ve ziyafetler gibi unsurların yanı sıra kamuya açık anma törenleri de kolektif hafızayı güçlendiren girişimlerdi. Kırım Tatarları için anmalar, çoğunlukla 23 Şubat’ta Numan Çelebi

38 Aydın, a.g.e., s. 147.

39 Emel Dergisi’nin yayın tarihçesi üç döneme ayrılabilir: (1) 1930-1940, Romanya’nın Dobruca bölgesinde yayımlanan dergi, Türk-Tatar aydınlarının öncülüğünde Kırım Millî Davası’nın sesi olmuştur ve 154 sayı yayınlanmıştır. Dobruca’nın Almanlarca işgaliyle yayını sona ermiştir. (2) 1960-1998, Türkiye’ye göç eden Müstecib Ülküsal tarafından Ankara’da yeniden yayımlanmaya başlanmış, 1983’te yönetimi genç nesillere devredilmiş, 38 yılda 227 sayı çıkarılmıştır. (3) 2009-günümüz, Zafer Karatay ve Saim Osman Karahan’ın liderliğinde yeniden yayımlanmıştır ve yılda dört sayı çıkarılmaktadır.

40 Feyza Toprak, *Perception of Homeland among Crimean Tatar Diaspora Living in Turkey as Reflected on the Diaspora Journal Emel*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013), s. 8.

Cihan'ın ölüm yıldönümü, 21 Şubat'ta Pyotr Grigorenko'nun ölüm yıldönümü gibi hüznü olayları içermektedir. Özellikle 18 Mayıs 1944'teki sürgün günü olan *Kara Gün (Black Day)* bu anımlar arasında önemli bir yere sahiptir.⁴¹

Şüphesiz ki bir ulusun tarihindeki belirli olayların anılması, kimliğin ortaya çıkışı ve devamı için güçlü temeller ve semboller sağlamaktaydı. Gaspıralı'nın reform odaklı Cedit programı ve bu programın doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkan Kırım Tatar liderlerinin yakın tarihteki başarıları, toplum için hayati semboller ve millî gurur kaynakları sunuyordu. Kısa ömürlü Kırım Tatar hükümetinin kurulması ve başkanı Numan Çelebi Cihan'ın şehit edilmesi, modern bir devletin güçlü sembollerini sağlamış ve Kırım Tatarlarının kolektif hafızasında kıvanç duygusunu pekiştirmişti. Anavatanda ve sürgündeki Tatar entelektüelleri, bu kolektif hafızayı modern bir Kırım Tatarı/Türk kimliği inşa etmekte kullanmışlardı.⁴²

Kırım Kurultayı, Kırım Tatarlarının millî tasavvurunda önemli bir yer tutmuş ve bağımsızlık mücadelesinin adeta simgesi haline gelmiştir. Cafer Seydahmet Kırimer, "*Kurultay*" başlıklı yazısında, 1917'de toplanan Kurultay'ın tarihsel ve siyasal önemini vurgulayarak, bu kurultayın halkın iradesini tam anlamıyla yansıtan demokratik bir yapı olduğunu belirtmiştir:

*"1917'de Kırım'da açılan Kurultay, kurultay kelimesinin manasını onun tarihimizdeki rolünü daha geniş bir şekilde tecelli ettirmişti. Eski kurultay, milletin mahdud bir kısmının millet mukadderatına aid meselede reylerini söyleyebilmeleri imkânını veriyordu. Kırım gençlerinin açtıkları kurultay bütün milletin kadın, erkek serbest müsavi gizli reyleriyle seçtikleri vekillerinden toplanıyordu. Eski kurultayda yalnız reyler bildiriliyordu. Son sözü ise hakanlar söylüyordu. Kırım kurultayında ise asrımızın siyasî ve medenî inkişafının tesirleriyle demokrasi, inkılâpçılık ve halkçılık imanı ile millî hükümet düsturu canlandırılıyor ve milletin reyinin kararının üstünde hiçbir hüküm tanınmayacağı yalnız kendimize karşı değil ecnebi kuvvet ve kudretine karşı da ilân ediliyordu."*⁴³

Görüldüğü üzere Kurultay, millî iradenin tecellisi olarak Kırım Tatarlarının bağımsızlık mücadelesinde bir dönüm noktası olmuş ve millî kimlik ve hafızanın inşasında güçlü bir referans noktası haline gelmiştir. Bu tarihsel olayların anılması ve bu birikimin gelecek nesillere aktarılması noktasında ise Emel Mecmuası önemli bir platform haline gelmiştir.

Dobruca, Varşova ve Viyana gibi diaspora topluluklarında farklı zamanlarda düzenlenen etkinlikler, Kırım Tatarlarının kendi dilini, kültürünü ve tarihini muhafaza etme çabalarının bir göstergesi olmuştur. Şiirler, müzikler ve kültürel etkinlikler aracılığıyla millî kimlik bilinci

41 Alter Kahraman, *The Crimean Tatar National Movement in the Publications of Inner and Outer Diaspora: Lenin Bayrağı, Emel and Dergi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014), s. 53-54.

42 Nermin Eren, "Crimean Tatar Communities Abroad", *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*, ed. Edward A. Allworth, Duke University Press, Durham & London, 1998, s. 340.

43 Cafer Seydahmet Kırimer, "Kurultay", *Emel*, sayı 11 (Teşrin-i sâni 1937), s. 4-11.

nesilden nesile aktarılıyor ve bu sayede Rusların kültürel asimilasyon girişimlerine karşı direnç gösteriliyordu. Aynı zamanda bu anma etkinlikleri, Kırım Tatarlarının sadece bir halk değil, bağımsız bir millet olduklarını da dünyaya hatırlatan girişimler olarak dikkat çekmekteydi.

1933 yılında Emel Mecmuasının girişimiyle kurulmuş olan *Dobruca Türk Hars Cemiyeti* teşkilatı, bölge Türklerine gerçekten büyük hizmetlerde bulunmuştur.⁴⁴ Teşkilatın tüzüğünde de belirtildiği üzere kuruluş amacı, halkın dinî inancını, şuurunu geliştirmek, toplumun birlik ve beraberliğini sağlamak ve onları siyasi partilerin oyunlarına alet etmemektir.⁴⁵ Bu birliğin her köyde şubeleri açılmıştır. 24 Kasım 1934 tarihinde Kırım Kurultayı'nın ilk açılışını anmak ve bu kutlu günü tekrar kazanma arzusunu ifade etmek maksadıyla Dobruca'nın birçok köyünde toplantılar yapılmış, bu münasebetle konferanslar verilmiş ve müsamereler tertip edilmiştir.⁴⁶ Bu etkinlikler, millî hafızanın inşasında önemli bir rol oynayarak Kırım Türklerinin millî kimliğini ve kurtuluş ülküsünü canlı tutmayı amaçlamıştır.

Kırım'ın kurtuluşunun anılması noktasında önemli bir toplantı da Pazarcık'ta yapılmıştır. 25 Kasım 1934 Pazar günü sabah saat 10'dan 1'e kadar devam eden bu toplantı ve anma merasimine Kırım Tatarlarından başka Roman, Bulgar vesair Hristiyan kimseler de iştirak etmişlerdir. Konferans, oyun ve türküler dinleyenler tarafından büyük beğeniyle karşılanmış ve yoğun alkış almıştır. "Emel Mecmuası" müdürü ve "Dobruca Türk Hars Birliği" icra heyeti reisi Müstecip Ülküsal'ın verdiği bu mühim konferans neşredilmiştir. Söz konusu kitapçığın sonuna Polonya'da yaşayan Kırım Türklerinin çeşitli şehirlerde aynı günde yaptıkları toplantılar da kısaltılarak eklenmiştir.⁴⁷

Konferansın açılışında Ülküsal, tarihsel olayların ve milletin direncinin önemine vurgu yaparak, Kırım Tatarlarının mücadelesini şu sözlerle dile getirmiştir:

*"Milletlerinin yurtları alınıyor, istiklalleri yıkılıyor, kendileri de her türlü sıkıntılara uğratılıyorlar. Lakin bunlardan tarihini, benliğini ve harsı unutulmayan ve yüreğinde sarsılmaz bir iman besleyenlerin bir gün tekrar kurtulmalarına mâni olunamıyor. Bizim milletimiz de bu kabiliyeti göstermiş, bu hakkı kazanmış şerefli ve mesut milletlerden biridir. Bu kabiliyetini, bu hakkını 24 teşrinî sâni 1917'de, bundan tam 17 sene evvel, kanı ve canıyla ispat etti. İşte bunun için, biz mukaddes yurdumuzun pek yakında tekrar kurtulacağına ve milletimizin onun sıcak kucağına tekrar kavuşacağına bütün imanımızla inanıyoruz. İşte bunun için, biz, savaş tarihimizin muazzez bir sembolü olan 24 teşrinî sâni'yi heyecan ve aşkla anıyoruz..."*⁴⁸

Hacı Halil Fehim Efendi, 1 Nisan 1935 tarihli Emel Mecmuası'nda, 1917 yılının sonbaharında

44 Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s. 169.

45 Ali Aksu, "Romanya'da Müslüman Olmak: Romanya Müslümanlarının Dinî, Kültürel ve Eğitim Durumları", *Balkanlarda İslâm: Miadı Dolmayan Umut*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, TİKA Yayınları, V, Ankara, 2016, s. 198.

46 *Kırım'ın Kurtuluşu Anılması*, s. 1.

47 *Kırım'ın Kurtuluşu Anılması*, s. 1-34.

48 *Kırım'ın Kurtuluşu Anılması*, s. 3-4.

Bahçesaray'daki Han Sarayı'nda toplanan Kurultay'ın açılışını ve **şanlı bayrağın** dalgalanmasını büyük bir coşku ve heyecanla anlatmıştır. O gün, Kırım halkı hem yerli hem de yabancı, bayrağın göklere yükselmesiyle büyük bir manevi birliktelik yaşamış, minarelerden duyulan "Allahu Ekber" nidalarıyla bu tarihî anı kutlamışlardır. Bayraklarla süslenen Kurultay salonunda, mebuslar ve dinleyiciler yerlerini almıştı. Bu an, Kırım halkının kendi hükümetine ve bağımsızlık mücadelesine duyduğu güçlü inancı ve bağlılığı yansıtıyordu.⁴⁹

"*Şark Gençler Birliği Kırım Şubesi*"nin tertip ettiği 24 Kasım 1917 Kırım Kurultayı'nın açılma günü Polonya'da Varşova şehrindeki Şark Enstitüsü salonlarında çok canlı bir şekilde kutlandı. Büyük salonu Kırım millî bayrakları süslüyordu. Ortada Türkçülüğün büyük yolbaşçılarından Gaspıralı Bey'in; iki yan duvarından birinde Kırımın büyük şehidi Çelebi Cihan'ın, diğerinde ise Cafer Seydahmet Bey'in resimleri asılmıştı. Salonu; Polonyalı münevverler, Gürcü ve Ukraynalılar, Azerbaycanlı, İdil-Uralı, Kuzey Kafkasyalı katılımcılar doldurmuşlardı. Etkinlikte, Kırım'ın millî marşı olan "Ant Etkenmen" çalınmış ve katılımcılar, Kırım'ın geleceği için umutlarını dile getirerek, Kırım Tatarlarının bağımsızlık mücadelesinin tarihsel ve manevi önemine vurgu yapmışlardı. Ayrıca Kırım'ın kahramanları Çelebi Cihan ve Cafer Seydahmet Bey'in hariçteki bağımsızlık hazırlıklarına ve 1917'deki "Kırım İstiklal Komitesi"nin çalışmalarına da değinilmişti. Viyana'daki kutlamalarda da benzer bir atmosfer yaşanmış, Kırım Tatarları ve Lehistan Türk-Tatar gençleri, Kırım'ın bağımsızlığına yönelik birlik mesajları vermiştir. Viyana'daki Kırım Tatar gençleri, Çarlık Rusyası ve Bolşeviklerin zulmü altında yaşayan halklarının özgürlüğü için umutlarını dile getirmiş, bağımsızlık için gereken mücadeleyi sonuna kadar sürdürecekleri noktasında gayretlerini kararlılıkla ifade etmişlerdir. Bu kutlamalar, Kırım Tatarlarının tarih boyunca yaşadıkları zorlukları ve bağımsızlık mücadelesinin adeta simgesel bir hatırlatması olmuştur. Bütün bu kutlamalar, Kırım'ın özgürlüğü için umut dolu bir geleceğin temsili olarak halkların birliğini ve kararlılığını pekiştirmiştir.⁵⁰

Sonuç

Kırım Tatar halkının kurtuluş mücadelesi, sadece bir bağımsızlık arzusu olmakla kalmamış, aynı zamanda kendi kimliklerini koruma ve geleceğe aktarma kararlılığının bir göstergesi olmuştur. Bu mücadele süreci hem tarihi bir direniş sembolü hem de kolektif hafızanın inşası noktasında kilit bir rol oynamıştır. Çalışmamız, bu sürecin temel taşı olan 1917 Kırım Kurultayı'nın, Kırım Tatar halkının millî iradesini somutlaştırmak ve onların kültürel varlığını güçlendirmek adına taşıdığı önemi ortaya koymaktadır.

Rusya'da Ekim ihtilali sonrası Sovyetler Birliği'nin Türk halklarına yönelik yıkıcı politikaları, Türklerin bağımsızlık ve millî kimliklerine ilişkin umutlarını boşa çıkarmıştır. Bu durum Türk münevverlerini harekete geçirerek Rusya Türkleri arasında bir millî bilinç oluşturma

49 Kırım'ın Kurtuluşu Anılması, s. 15.

50 Kırım'ın Kurtuluşu Anılması, s. 28-34.

ve ortak bir millî hedef etrafında birleşme çabalarını beraberinde getirmiştir. 1930 yılında yayın hayatına başlayan Emel mecmuası işte bu arayışın somut bir ifadesi olarak, farklı şive ve lehçelerle birbirinden uzaklaştırılmaya çalışılan Türk toplulukları arasında bir fikir ve gönül birlikteliği oluşturmayı amaçlamıştır. Emel Mecmuası bir yayın organı olmasının ötesinde, millî uyanışın ve dayanışmanın sembolü haline gelmiştir.

Mecmua, Kırım Tatarlarının tarihî mücadelesinin sadece yazılı bir arşivi olmakla kalmamış, aynı zamanda millî hafızayı ve dayanışma ruhunu canlandıran bir misyon üstlenmiştir. Emel Mecmuası, yapmış olduğu yayınlarla Numan Çelebi Cihan ve Cafer Seydahmet Kırimer gibi Kırım istiklal mücadelesinin önde gelen liderlerini, toplumsal gelişmeleri ve Kırım Kurultayı gibi tarihî dönüm noktalarını kayda geçirerek millî bilinci canlı tutmayı başarmıştır.

Mecmuanın en önemli amacı Kırım Tatar halkı için belirli bir vizyon ortaya koymaktır. Mecmua, Kırım Tatarlarını yalnızca bir halk olarak değil, tarihî, kültürel ve siyasi bütünlüğü olan bir millet olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda Kırım Tatarlarının hak ettiği istiklale kavuşması fikrini de yayınlarında güçlü bir şekilde işlemiştir. Kırım vatani, Kırım Tatar kimliğinin merkezinde yer alması itibarıyla sadece bir coğrafi bölge olarak görülmemiş, aynı zamanda millî hafızanın ve aidiyet duygusunun kaynağı olmuştur. Emel Mecmuası Kırım'ı, Kırım Tatarlarının gerçek vatani olarak kabul etmiş ve ata toprağı olarak nitelendirdiği bu coğrafya ile sürgün ve baskılara rağmen bu bağın koparlamayacağını savunmuştur.

Emel Mecmuası'nın yayın hayatında elde ettiği başarının altında sadece geçmişin anılarını canlandırmak değil, aynı zamanda bu anıları geleceğe yönelik bir perspektif ile harmanlama çabası da bulunmaktadır. Bilhassa diaspora topluluklarında düzenlenen birtakım anma etkinlikleri, yazılar, konferanslar ve çeşitli toplantılar, Kırım Tatarlarının millî kimliklerini koruma çabalarını ve meşru haklarını uluslararası bir platforma taşıyan bir rol oynamıştır. Mayıs 1944'teki sürgün günü olarak ifade edilen "Kara Gün" ve "Numan Çelebi Cihan'ın ölüm yıldönümü" gibi önemli hususların anılması Kırım Tatarlarının millî hafızalarının canlı tutulmasına büyük katkı sağlamıştır. Emel Mecmuası, halkı kültürel ve siyasi bir bilinç etrafında örgütlemeyi hedeflerken onların kendi haklarını duyurup savunabilecekleri bir platform da sunmuştur. Diğer taraftan mecmuada yer alan yazılar, bu mücadeleyi evrensel bir insan hakları meselesi olarak ele almıştır.

Kırım Tatarlarının istiklal tarihi; eşitlik, adalet, hürriyet ve kimlik kavramlarının ne kadar güçlü birer motivasyon kaynağı olabileceğini net bir şekilde göstermiştir. Emel Mecmuası, Kırım Tatarlarının millî iradesini ve istiklal yolundaki ideallerini çağının ötesine taşıyan bir köprü vazifesi üstlenmiş, bu mirası gelecek nesillere aktarmadaki başarısıyla yalnızca Kırım Tatarları için değil, şüphesiz zulme uğrayan tüm halklar için bir umut kaynağı haline gelmiştir.

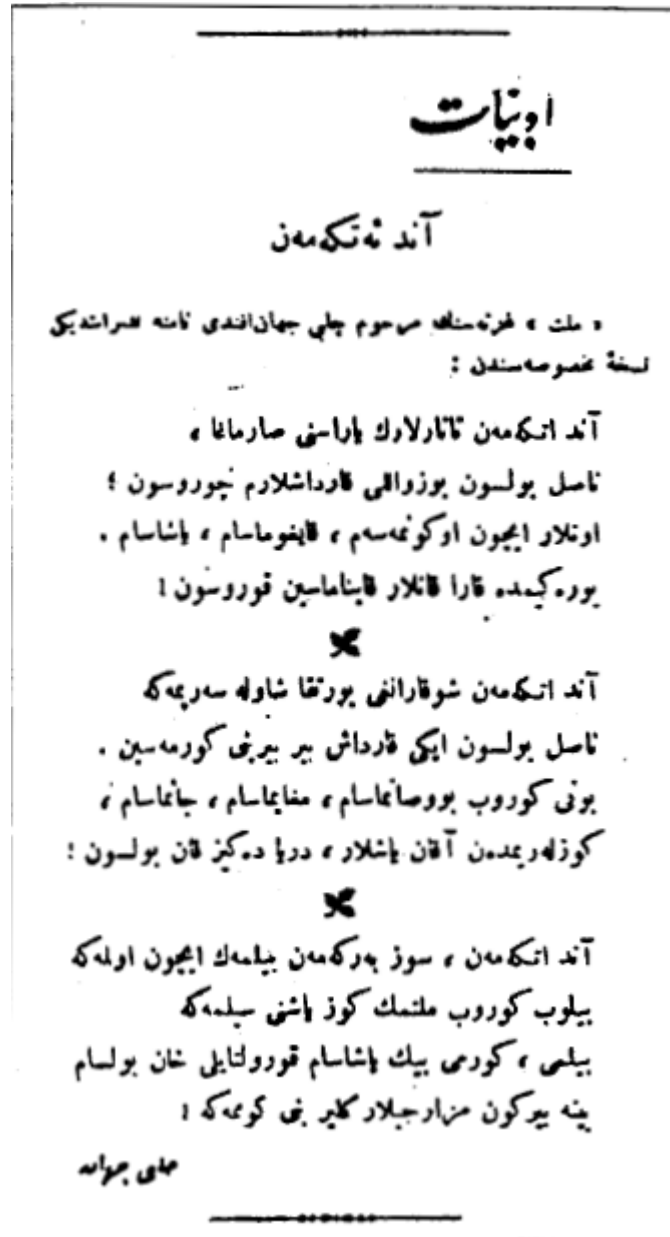
Kaynakça/References

- “Emel Mecmuasına”, *Emel*, sayı 3 (Şubat 1930), s. 18.
- “İlk Söz”, *Emel*, sayı 1 (Ocak 1930), s. 1.
- “Romanya Darü’l-fünunu Türk Talebe Cemiyeti’nin Bir İhtifali”, *Emel*, sayı 6 (Mart 1930), s. 50.
- “Yeniden Çıkarken”, *Emel*, sayı 1 (Kasım 1960), s. 1-4.
- Aksu, Ali, “Romanya’da Müslüman Olmak: Romanya Müslümanlarının Dinî, Kültürel ve Eğitim Durumları”, *Balkanlarda İslâm: Miadı Dolmayan Umut*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, V, Tika Yayınları, Ankara, 2016, s. 163-221.
- Aydın, Filiz Tutku, *Émigré, Exile, Diaspora, and Transnational Movements of the Crimean Tatars: Preserving the Eternal Flame of Crimea*, Palgrave Macmillan, Cham, 2021.
- Bennigsen, Alexandre - Lemercier-Quelquejay, Chantal, *Step’de Ezan Sesleri*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Kırimer, Cafer Seydahmet, “Kurultay”, *Emel*, sayı 11 (Teşrîn-i sâni 1937), s. 4-11.
- Kırimer, Cafer Seydahmet, “Emel Mecmuasına”, *Emel*, sayı 5 (Mart 1930), s. 33-34.
- Çelebi Cihan, “Kurultay”, *Emel*, sayı 3 (Mart-Nisan 1961), s. 3-5.
- Devlet, Nadir, *Millet ile Sovyet Arasında: 1917 Ekim Devriminde Rusya Türklerinin Varoluş Mücadelesi*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2011.
- Dobrucalı, “Dobruca’daki Kırım Türkleri II”, *Emel*, sayı 18 (Eylül-Ekim 1963), s. 17.
- Eren, Nermin, “Crimean Tatar Communities Abroad”, *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*, ed. Edward A. Allworth, Duke University Press, Durham & London, 1998, s. 323-351.
- Fisher, Alan, *Kırım Tatarları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009.
- Hablemitoğlu, Necip, *Yüzbinlerin Sürgünü: Kırım’da Türk Soykırımı*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004.
- Hablemitoğlu, Şengül - Hablemitoğlu, Necip, *Şefika Gaspıralı ve Rusya’da Türk Kadın Hareketi (1893-1920)*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kaçalin, Mustafa S. “Nûman Çelebi Cihan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt XXXIII. TDV Yayınları, İstanbul, 2007.
- Kahraman, Alter, *The Crimean Tatar National Movement in the Publications of inner and outer diaspora: Lenin Bayrağı, Emel and Dergi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- Kırım’ın Kurtuluşu Anılması*, Emel Mecmuası Matbaası, *Emel*, sayı 4, t.y.
- Kırimal, Edige, *Kırım Türklerinin Millî Mücadelesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2023.

- Kırımca, Seyit Ahmet, “Symbols: The National Anthem and Patriotic Songs by Three Poets”, *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*, ed. Edward A. Allworth, Duke University Press, Durham & London, 1998, s. 71-83.
- Kırimer, Cafer Seydahmet, “Kurultay ve Kırım İstiklâl Davası”, *Emel*, sayı 16 (Ağustos 1930), s. 165.
- Kırimer, Cafer Seydahmet, *Rus Tarihinin İnkılâba Bolşevizme ve Cihan İnkılâbına Sürüklenmesi*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1948.
- Kırımlı, Hakan, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler (1905-1916)*, TTK. Yayınları, Ankara, 2010.
- Kırımlı, Hakan, “Kırım (Rus İdaresi Dönemi)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt. XXV. TDV Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kırımsar, “Cafer Seydahmed Kırimer”, *Emel*, sayı 65 (Temmuz-Ağustos 1971), s. 34-40.
- Landau, Jacob M., *Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Hurst & Co. Publishers, London, 1995.
- Magocsi, Paul Robert, *A History of Ukraine*, University of Toronto Press, Toronto & Buffalo & London, 1996.
- Otar, İsmail, “Rus Emperyalizminin Kırım Türklerini İmhası”, *Emel*, sayı 47 (Temmuz-Ağustos 1968), s. 14-15.
- Petroviç, Alexandre, “Emel Mecmuası Hakkında”, *Emel*, sayı 95 (Temmuz-Ağustos 1976), s. 13-15.
- Sasse, Gwendolyn, *The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2007.
- Tekne, Kamelya, *V. Yelagin’e Göre İnkılâp Yıllarında Kırım Tatarlarının Millî Hayâlleri*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2021.
- Toprak, Feyza, *Perception of homeland among Crimean Tatar diaspora living in Turkey as reflected on the diaspora journal Emel*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.
- Uehling, Greta Lynn, *Beyond Memory: The Crimean Tatars’ Deportation and Return*, Palgrave Macmillan, New York, 2004.
- Ülküsal, Müstecip, *Dobruca ve Türkler*, Emel Basımevi, Köstence, 1940.
- Ülküsal, Müstecip, *Kırım Yolunda Bir Ömür*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- Williams, Brian Glyn, *The Crimean Tatars: The Diaspora Experience and the Forging of a Nation*, Brill, Leiden & Boston & Köln, 2001.

Ekler

Ek 1: Kırım Tatar Millî Marşı “Ant Etkenmen”’in Numan Çelebi Cihan tarafından imzalanan ilk baskısı. Orijinal versiyonu Arap harfli olarak 1917 yılında “Millet” gazetesinde yayınlanmış, 1918 yılında Kırım Mecmuası’nın 8. sayısında 147. sayfada yeniden basılmıştır.⁵¹

51 Seyit Ahmet Kırımca, “Symbols: The National Anthem and Patriotic Songs by Three Poets”, *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*, Ed. Edward A. Allworth, Duke University Press, Durham & London, 1998, s. 76.